

નટવરલાલ પ્રભુલાલ બુચ

(જન્મ : 19-10-1906; અવસાન: 9-1-2000)

ગુજરાતી કવિ અને હાસ્યકાર શ્રી નટવરલાલ પ્ર. બુચનો જન્મ ગોંડલ (સૌરાષ્ટ્ર)માં થયો હતો. બી.એ., એમ.એ.ની ઉપાધિ ફર્ગ્યુસન કોલેજ, પૂણેથી પ્રાપ્ત કરી. ત્યારબાદ પ્રારંભે દક્ષિણમૂર્તિ, ઘરશાળા અને ગ્રામદક્ષિણમૂર્તિ આંબલામાં અંગ્રેજી શિક્ષક, ઉપનિયામક તેમજ લોકસેવા મહાવિદ્યાલય, લોકભારતી સણોસરામાં પ્રાધ્યાપક અને ઉપનિયામક રહ્યા.

મુખ્યત્વે હાસ્યનિબંધો, હાસ્યરસનાં કાવ્યો અને પ્રહસનો લખ્યાં. ‘રામરોટી પહેલી’, ‘રામરોટી બીજી ઉર્ફે બનાવટી ફૂલો’, ‘રામરોટી ત્રીજી’, ‘છેલવેલું’, ‘હળવાં ફૂલ’, ‘કાગળનાં કેસૂડાં’ એમનાં નોંધપાત્ર પુસ્તકો છે. એમના હાસ્યનિબંધોમાં વિષયવૈવિધ્યની સાથે ઊંડાણ પણ છે. સહજ, સરળ છતાં હાસ્યવૃત્તિ એમાં જોવા મળે છે. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું

જ્યોતીન્દ્ર દવે હાસ્ય પારિતોષિક પ્રાપ્ત થયું છે. દર્શક ફાઉન્ડેશન તરફથી એમને દર્શક એવોર્ડ આપી સન્માનિત કરાયા છે.

લેખકે માનવજીવનનો બારીકાઈથી કરેલો અભ્યાસ આ કૃતિ ઉપરથી જોઈ શકાય છે. જીવનમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ શોષણનો ભોગ ન બન્યું હોય એવું ભાગ્યે જ બને એટલે કે શોષક-શોષિત જેવા બે વર્ગો વર્ષોથી અસ્તિત્વ ધરાવે છે. ઉછીનું માગનારા લોકોને માન-સન્માન કે ઈજાત જેવું ખાસ નથી હોતું. તેઓ નિઃસંકોચપણે માગવા માટે જ ટેવાયેલા હોય છે. લેખકે પોતાના અંગત જીવન સાથે સંકળાયેલા બે-ત્રણ પ્રસંગોની વાત રમૂજ શૈલીમાં રજૂ કરી છે. જેઓ માગવા માટે ટેવાયેલા હોય તેઓ નાની કે ક્ષુદ્ધ વસ્તુની જ માત્ર માગણી કરતા નથી. તેઓ કેમેરા-રેડિયો જેવી મહત્વની વસ્તુ માગતાં પણ અચકાતા નથી. આખી જિંદગી માગીને જ પૂરી કરતા હોય છે. આવા લોકોની મહત્વની વાત એ બતાવી છે કે તેઓ પાસે કોઈ વસ્તુની માગણી કરો તો ના પાડવા માટે હજાર બહાનાં હોય; તેઓ કદી એક વસ્તુ કોઈને આપતા નથી.

ઉછીનું માગનારાઓ કયા પ્રકારની માનસિકતા ધરાવતા હોય છે જેને લેખક ઉદાહરણ આપીને, રમૂજ શૈલીમાં, સરળ ભાષામાં સમજાવે છે.

સામાન્ય માન્યતા એવી છે કે માનવજીવનમાં શોષણ માત્ર આર્થિક ક્ષેત્રમાં જ ચાલે છે; શોષક-શોષિતનાં દ્વંદ્વ માત્ર આર્થિક ક્ષેત્રમાં જ જોવા મળે છે. આ માન્યતા સાચી નથી. માનવજીવનનાં બીજાં પાસાંઓમાં પણ નિરંતર શોષણ ચાલે છે. ત્યાં પણ શોષક-શોષિતનાં દ્વંદ્વ જોવામાં આવે છે. ઉછીનું માગનાર અને ઉછીનું આપનાર એ આવું એક શોષક-શોષિત દ્વંદ્વ છે. આ વિભાગ નૈસર્ગિક અને અફર છે : શોષક શોષક જ રહે છે, શોષિત શોષિત જ રહે છે.

ઉછીનું માગનારાઓ લગભગ અ-પરિગ્રહી પણ યાયક વૃત્તિવાળા, ધૃષ્ટ, નિર્લજ્જ અને બેદરકાર હોય છે. ઉછીનું માગનારા શોષકો પરોપજીવી વનસ્પતિની માફક પોતે ઉછીનું માગવા સિવાયની બીજી કશી તકલીફ લીધા વિના બીજાને ભોગે જ જીવનારા હોય છે. સવારથી સાંજ સુધીમાં સેંકડો ચીજોની તેમને જરૂર પડે છે, પણ તે બધી જ તેઓ ઉછીની માગીને જ ચલાવે છે. મીઠાં-મરચાંથી શરૂ કરી ઘી કે એલચી-કેસર સુધીની અસ્થાયી ચીજો અને ટાંકણીથી શરૂ કરી કેમેરા કે રેડિયો સુધીનાં રાચ તેઓ આપણી પાસે નિઃસંકોચ ઉછીનાં માગી શકે છે. તે પાછાં લાવવાની જવાબદારી પણ આપણા માથે જ રહે છે; અને તે પણ પાછાં માગીએ ત્યારે મળે જ તેમ નહિ—દસબાર આંટા તો તેઓ આપણને ખવરાવે જ અને અધીરા જીવના કહે તે તો લાભમાં. દુનિયામાં જેમ સંતપુરુષો ગણ્યાગાંઠ્યા જ હોય છે તેમ ઉછીનું લઈ જનારાઓમાં અસ્થાયી વસ્તુ સારી જાતની અને લીધી હોય તેટલી જ અને સ્થાયી રાચ ભાંગ્યા-તોડ્યા વિના તેવી ને તેવી હાલતમાં, વગરમાગ્યે, ટાણાસર આપી જનાર વિરલ હોય છે.

ઉછીનું માગનાર ઉછીનું આપતા નથી. ક્યારેક, ભૂલેચૂકે આપણે તેમની પાસે કાંઈ ઉછીનું માગવા જઈએ ત્યારે અચૂક એમનું દૂધ બગડી ગયું કે વપરાઈ ગયું જ હોય છે; ચા-ખાંડ સવારે જ ખલાસ થયાં હોય છે; ઘી તો તેઓ જ આપણી પાસે માગવા આવવાનો વિચાર કરતા હોય છે; ઉછીના રૂપિયા તો શું એક નવો પૈસો પણ ઘરમાં હોતો નથી અને ચપ્પુ કે ખાંડણીદસ્તો ક્યાંક મુકાઈ ગયેલાં જ કે રોકાયેલાં જ હોય છે!

ઉછીનું માગનારાઓની ધૃષ્ટતાનો એક દાખલો આપું. અમારા પાડોશમાં એક લવંગીબહેન રહેતાં. અમારા ઘરમાં ટ્રંક-

પેટી વગેરે રાખવા માટે લોખંડનાં સારાં મજબૂત સ્ટેન્ડ છે. લવંગીબહેનની નજર તે પર પડી. એક દિવસ મારી પત્નીને કહે, ‘બહેન, આ તમારા લોખંડના ઘોડા ઉછીના વાપરવા અમને આલો; તમારે જોઈએ તો બદલામાં હું તમને ઈંટો આલું.’ કહો! કેવી ધૃષ્ટતા! તમારા ઘોડા સાટે મારો ગધેડો રાખો! મારી પત્નીના મનમાં આશ્ચર્ય અને ગુસ્સાના ભાવો જાગ્રત થયા પણ આખરે સંયમ રાખી તેણે શાંતિથી કહ્યું, ‘લવંગીબહેન, અમે અમારા ઘોડાથી રોડવી લઈશું; ઈંટો ભલે તમારી પાસે જ રહી.’

ઉછીનું માગનારાઓની નજર ગીધ જેવી હોય છે. ગીધ જેમ તાજા મરેલા જાનવરને સૌ પહેલું ભાળે છે તેમ આડોશી-પાડોશીના ઘરમાં કોઈ નવી ચીજવસ્તુ આવે કે તરત તે આવા ઉછીનું માગનારાની નજરે સર્વપ્રથમ પડે છે. તેઓ એમ જ માનતા હોય છે કે એ વસ્તુ તેમને પોતાને માટે જ આવી છે. ગિધુભાઈ-મેનાબહેન દંપતી ઘણાં વર્ષો સુધી અમારાં પાડોશી રહ્યાં. એમનું ખરેખર સ-જોડું હતું કારણ બંને ઉછીનું માગી જીવનાર શોષકવર્ગીય પ્રાણી હતાં. તેઓ રોજ અમારે ત્યાં દસ-વીસ વાર કાંઈ ને કાંઈ ઉછીનું માગવા આવે જ. કોઈ નવી વસ્તુ, કાંઈ નવું રાય મેં ખરીદ્યું હોય તે તેઓ તુરત જ જુએ અને બોલી ઊઠે, ‘સારું થયું, લો; અમારે આના વિના ઘણી આપદા પડતી. હવે કાયમનું સુખ થઈ ગયું!’ અમારે ત્યાં એક પણ નવી વસ્તુ એવી નહિ આવી હોય જેનો પ્રથમ ઉપયોગ, જેનો ઉદ્ઘાટનવિધિ આ દંપતીએ નહિ કર્યો હોય! આજ અમારી પાસે અમારી જરૂરિયાત કરતાં બમણાં દાળદાણા, મરીમસાલા, સાધન-સામગ્રી અને રાયરચીલું છે તે અમારાં આ પડોશીદંપતીને આભારી છે. તેઓ પાડોશમાં રહ્યાં ત્યાં સુધી અમે તેમને માટે દરેક ચીજવસ્તુ લાવી સાચવનારા ટ્રસ્ટીઓ જ રહ્યાં, તેઓ જે કાંઈ ઉછીનું લઈ જાય તે કાંઈ મળે તો પાછું આપી જાય જ નહિ; તેથી કેટલીક વસ્તુઓ અમારે તેમની ગણતરીએ વધારે લાવવી પડતી. જો તેમ ન કરતાં તો એવા કેટલાયે પ્રસંગો આવતા જ્યારે અમારી વસ્તુઓ એ લોકો ઉછીની લઈ જતાં અને ખરે ટાણે અમે તેના વિના ‘ઠઠ્યાં’ રહેતાં. આ કારણથી આજે અમે પૂર્ણ પરિગ્રહી જ નહિ પણ બેવડા પરિગ્રહવાળાં થઈ ગયાં છીએ. અમારી પાસે બે કુટુંબોને ઉપયોગમાં આવી શકે તેટલાં ગણાં મરી-મસાલા, ગાદલાં-ગોદડાં, ઠામવાસણ, અરે, પેન-ઘડિયાળ સુધ્ધાં છે. પણ મને લાગે છે કે આ હકીકત મેં કહી દીધી તે ભૂલ કરી. મને ભય લાગે છે કે, આપણા સમાજમાં ઠેરઠેર વસતાં ઉછીનું માગી જીવનારાં પરોપજીવીઓ મને ખાસ પત્ર લખી-અલબત્ત, પાડોશી પાસેથી પોસ્ટકાર્ડ ઉછીનું માગીને કે પછી નોટપેડ-મારી પાસેથી આ બધી વસ્તુઓ ઉછીની મંગાવશે. ખેર! થયું તે થયું!’

ઉછીનું માગનારાઓની એક ખાસિયત એ હોય છે કે તેઓ ઉછીની લીધેલી વસ્તુઓ બેપરવાહીથી વાપરે છે, કારણ કે તે તેમની હોતી નથી અને પછી જ્યારે વસ્તુ ભાંગેતૂટે ત્યારે કાં તો તે વસ્તુનો દોષ કાઢે છે અથવા આપણો.

થોડાં વર્ષો પહેલાં નારંગીનો રસ કાઢવાના નવી જાતના કાયના સંચા નીકળેલા. અમારા માટે આવો સંચો અને થોડી નારંગી હું લાવ્યો. ગીધદષ્ટિ ગિધુભાઈ અને મીનીદષ્ટિ મેનાબહેન તે દેખી ગયાં. તુરત જ તેમણે કહ્યું, ‘હું ને-આ શું રસ કાઢવાનો સંચો લાવ્યા? લાવો તો, જરા જોઈએ તો ખરાં કે કેવું કામ આપે છે! બે નારંગી પણ ઉછીની આપજો.’ સંચો અને નારંગી લઈ ગયાં.

થોડી વારે ગિધુભાઈ આવ્યા ને કહે, ‘ભલા ભાઈ, આવો જાપાનીઝ માલ ન લેતા હો તો? પેલા સંચા વડે મેનાએ ચમચોક રસ માંડ કાઢ્યો હશે ત્યાં તો મેનાના હાથમાંથી સંચો નીચે પડ્યો અને ટુકડેટુકડા થઈ ગયો! હવે બીજો લાવો ત્યારે બ્રિટિશ બનાવટનો લાવજો. જોઈએ તો મને સાથે લઈ જજો. હું પેલા હાસમ કટલરીવાળાને ત્યાંથી સારો ને સસ્તો અપાવીશ.’ મેં કહ્યું, ‘ગિધુભાઈ, સંચો તો અસલ બ્રિટિશ બનાવટનો હતો; પણ મેનાબહેનનો હાથ જાપાનીઝ ખરો!’

ગિધુભાઈ કહે, ‘અરે, ના, રે ના; એ તો મને પણ પીસી નાખે એવી છે. બાકી સંચામાં તડ પહેલેથી જ હશે. દુકાનકારે તમને નુકસાનીનો માલ ફટકાર્યો.’ મેં માલ બરાબર જોઈ-તપાસીને જ લીધેલો વગેરે દલીલો નિરર્થક લાગી તેથી હું મૂંગો જ રહ્યો. આવી તો અમારી કેટલીય વસ્તુઓ ઉછીનું માગનારાઓએ ટાળી નાખી છે. દરેક વખતે વાંક વસ્તુનો અને એવી વસ્તુ લાવવા બદલ મારો.

અમારી ઘણીખરી ચીજોની માલિકી અમારી, પણ કબજો ગિધુભાઈ દંપતીનો રહેતો. તેઓ જોઈતી વસ્તુ ઉછીની માગી જાય અને પાછી આપી જવાની વાત નહિ. પરિણામે જરૂર પડ્યે અમારે તે તેમને ત્યાં માંગવા જવું પડતું. પણ તેનો ઉપયોગ અમે પૂરો કર્યો ન કર્યો ત્યાં તો તેમની ફરી માગણી આવી જ હોય!

અમારું શાક સુધારવાનું ચપ્પુ આ રીતે મોટે ભાગે તેમને ત્યાં જ રહેતું. હવે ચપ્પુ જેવી ચીજની વારંવાર જરૂર પડે જ. એટલે ચપ્પુની અમારી વચ્ચે ઠીક માગામાગ રહેતી. આખરે કંટાળીને અમને કંઈક તેમને શરમાવાના ઈરાદાથી એક વખત એક નવું જ ચપ્પુ ખરીદી લાવી મેં તેમને કહ્યું, ‘ગિધુભાઈ-મેનાબહેન, લ્યો આ ચપ્પુ. તમારે અમારી પાસે રોજ માગવા આવવું પડે તે

કરતાં, મને થયું, એક ચપ્પુ બીજું લાવી તમને આપી રાખું. હવે આ નવું તમે રાખજો અને પેલું અમે વાપરશું.’

મેં માન્યું કે આટલું કર્યા પછી તેઓ બંને ભોંઠાં પડશે અને હાલતાં ને ચાલતાં ચીજો ઉછીની માંગવાનું બંધ નહિ કરે તો પણ ઓછું તો કરી જ નાખશે, પણ મારી માન્યતા ખોટી ઠરી. તેમણે લેશમાત્ર શરમાયા વિના, કશી આનાકાની કર્યા વિના, ચપ્પુ સ્વીકારી લીધું—કેમ જાણે પોતે જ મગાવ્યું હોય અને હું લાવ્યો હોઉં! અને મને કહ્યું, ‘ઠીક કર્યું, તમે અમારી એક તકલીફ ઓછી કરી.’

આટલે સુધી તો ઠીક, પણ પછી ચોર કોટવાળને દંડે તેવું તેમણે કર્યું. થોડા દિવસ પછી એક સવારે ગિધુભાઈએ મને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો અને મેં જ લાવીને ભેટ આપેલ પેલું ચપ્પુ અર્ધું પાનું ભાંગેલ મને બતાવીને કહ્યું, ‘આ જોયું? મેના અત્યારે આનાથી, પેલાં કાંતાબહેનને ત્યાંથી ઉછીનું લાવેલ આખું કોળું કાપતી હતી ત્યાં અચાનક તેનું પાનું બટકી ગયું અને ચપ્પુ તેના હાથમાંથી છટકી સામી બાજુ ઊડી પડ્યું. સારું થયું કે તેથી વિરુદ્ધ દિશામાં ન ઊડ્યું, નહીંતર તે સીધું મેનાની છાતીમાં જ ખૂંપી જાત! ભલા ભાઈ, આવું અજાણી બનાવટનું ન લાવ્યા હોત તો? હવે નવું લઈ આવો ત્યારે મને સાથે લઈ જજો; હું પેલા હાસમ કટલરીવાળાને ત્યાંથી સારું, સસ્તું અપાવીશ.’

મેં કહ્યું, ‘ગિધુભાઈ, ચપ્પુ તો પેલી ખૂબ જાણીતી બનાવટનું હતું.’ અને પછી વાતાવરણ હળવું બનાવવાની ઈચ્છાથી હસીને મેં કહ્યું, ‘ચાલો, ચપ્પુ ભાંગ્યું તો ભલે ભાંગ્યું, પણ તમારું ઘર ભાંગતું બચી ગયું તેની ખુશાલીમાં આજ તો ચા પાઓ.’ મેનાબહેન ઉત્સાહમાં આવી બોલ્યાં ‘જરૂર, જરૂર’ અને પછી થોડા દિવસથી પોતાને ત્યાં આવેલી તેમની ભાણીને કહે, ‘ભાણી, જા તો બહેન, કાકાને ત્યાં જઈ કાકીને ચા પીવા બોલાવી લાવ; અને તેમને કહેજે કે સાથે થોડાં ઉછીનાં ચા-ખાંડ અને કપરકાબી-ગળણી લાવે અને-રહે તો, જરા જોઈ લઉં; હાં, અરધો શેર દૂધ પણ ઉછીનું લેતાં આવે.’ મેં જરા ધીમેથી ઉમેર્યું, ‘અને, ભાણી સાથેસાથે બાકસ અને પિન પણ લાવે તેમ કહેજો જેથી ફરી આંટો ન થાય.’ મેનાબહેને કહ્યું, ‘હા, હા, તમે ઠીક યાદ દીધું. બાકસ અને પિન તો તમારે ત્યાંથી ઉછીનાં લાવેલ પડ્યાં છે; પણ બાકસમાં દીવાસળી નથી અને પિનમાં વાલો નથી.’ કહેવાની જરૂર ન હોય કે પ્રાઈમસ તો અમારી પાસેના બેમાંનો એક તેમને ત્યાં કાયમ ઉછીનો રહેતો અને કેરોસીન તો અત્યાર સુધીમાં તેઓ ડબ્બામોઢે ઉછીનું લઈ ગયેલાં.

ઉછીની વસ્તુ માગ્યા કરવાના સ્વભાવવાળા આપણી પાસેથી કોઈ પણ વસ્તુ માગી શકે છે; તેમાં તેમને વિવેક હોતો નથી. રેશમી કે જરીભરતનાં કપડાં, કીમતી કેમેરા, મૂલ્યવાન ઘરેણાં—ગમે તે તેઓ બેધડક માગી શકે છે અને આપવાની આનાકાની કરીએ તો શરમાવીને કે પરાણે પણ લઈ જાય છે. અરે, ઉછીની આવરદા માગનારનો એક કિસ્સો મેં સાંભળ્યો છે. અમારા ગામમાં ઘણાં વર્ષ અગાઉ એક ડોશીમા થઈ ગયાં. જન્મારો આખો બીજાની વસ્તુઓ ઉછીની માગીને જ રહેલાં તેથી લોકો તેમને ‘ઉછી ડોશી’ જ કહેતાં. ઉછી ડોશી 80-85 વરસની ઉંમરે પહોંચેલાં. મરણપથારીએ પડ્યાં. એક ભલો આધેડ ઉંમરનો વૈદ્ય તેમની દવા કરે. ડોશીનો અંતકાળ નજીક જાણી વૈદ્યે તેમને કહ્યું, ‘માજી, કાંઈ ઈચ્છા હોય તો પૂરી કરી લો, અને રામનામ લો.’

ડોશીએ ક્ષીણ અવાજે વૈદ્યને પાસે બોલાવી ધીમે-ધીમે તેના કાનમાં કહ્યું, ‘વૈદ્ય બેટા, મારા મોટા છોકરાના વચલા દીકરાનો નાનો છોકરો દોઢેક વર્ષમાં પરણવા જેવડો થશે. બેટા, તારે આગળપાછળ ઉલાળધરાળ જેવું કાંઈ નથી. બેટા, જો તારી બે વરસની આવરદા ઉછીની આપે તો ચોથી પેઢીને પરણેલી જોઈ મરું.’ વૈદ્યરાજ તો સ્તબ્ધ જ થઈ ગયા અને અકસ્માત કહો તો અકસ્માત અને ચમત્કાર કહો તો ચમત્કાર પણ તે જ રાતમાં હૃદય બંધ પડવાથી વૈદ્યરાજ વિદેહ થયા અને સવારથી ડોશીને વળતાં પાણી થયાં. તે પછી ઉછી ડોશી ખાસ્સાં બે વર્ષ જીવ્યાં અને દીકરાના દીકરાના દીકરાને પરિણીત જોઈ શક્યાં. પાંચમી પેઢી જોવાની વાસના ડોશીને હતી જ. પણ ફરી વાર જ્યારે માંદાં પડ્યાં ત્યારે કુટુંબી કે વૈદ્યડોક્ટર કોઈ તેમના ખાટલા પાસે ફરક્યું નહિ. રખે ડોશી આવરદા ઉછીની માગે !

(‘રામરોટી બીજી’)

શબ્દ-સમજૂતી

ગીઘટ્ટિ સૂક્ષ્મ-ઝીણી; નજર કબજો નિયંત્રણ, કાબૂ; શોષિત શોષાયેલું; ધૃષ્ટ નકામું; પરિગ્રહી ભેગું કરનાર; શોષક શોષણ કરનાર; દ્વન્દ્વ બેનું જોડું (અહીં ઝઘડો); યાયક માગણ; ઉલાળધરાળ ન હોવું આગળ-પાછળની ચિંતા ન હોવી; ઠઠ્યા રહેવું લાચારી ભોગવવી, સમસમી જવું.

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના પ્રશ્નોના એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

- (1) લેખકે ઉછીનું માગનારા લોકોને કેવા કહ્યા છે?
- (2) જગતમાં ક્યાં દંદ્ર અનુભવાય છે?
- (3) ઉછીનું માગનાર શી જવાબદારી આપે છે?
- (4) ઉછીનું માગનારમાં કયો ગુણ હોતો નથી?

2. નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

- (1) ઉછીનું માગનારની નજર કેવી છે? શા માટે?
- (2) કઈ કઈ વસ્તુઓ ઉછીની લઈ લોકો જીવનવ્યવહાર ચલાવે છે?
- (3) લેખક પડોશી દંપતીનો આભાર શા માટે માને છે?
- (4) ઉછીનું માગનારમાં વિવેક હોતો નથી એવું લેખકને કેમ લાગે છે?

3. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તર ઉત્તર લખો :

- (1) ઉછીનું માગનારાના સ્વભાવની ખાસિયતો તમારા શબ્દોમાં લખો.
- (2) ‘ઉછીનું માગનારા’ નિબંધના શીર્ષકની યથાર્થતા ચર્ચો.

વિદ્યાર્થી-પ્રવૃત્તિ

- ‘અણગમતા પાડોશી’ વિષય પર હાસ્યનિબંધ લખો.
- કોઈની પાસેથી ઉછીનું લીધા પછી આપણી ફરજ કઈ ગણાય? વિચારો.
- પ્રાર્થનાસભામાં આ વિષયના જોક્સ કહો.

ભાષા-અભિવ્યક્તિ

‘ઉછીનું માંગનારાઓ લગભગ અ-પરિગ્રહી પણ યાયકવૃત્તિવાળા, ધૃષ્ટ, નિર્લજ્જ અને બેદરકાર હોય છે’ એમ કહી લેખકે જે વર્ણન કર્યું છે તે અને ‘ઉછીનું માગનાર ઉછીનું આપતા નથી’ કહી જે વર્ણન કર્યું છે તે બંનેમાં લેખકનો વ્યંગ વિનોદ અને માનવસ્વભાવને જોવા-પરખવાની નિરીક્ષણશક્તિ છે.

‘ઉછીનું માગનારાઓની નજર ગીધ જેવી હોય છે.’ - ‘અમે તેમને માટે દરેક ચીજ-વસ્તુ લાવી સાચવનારા ટ્રસ્ટીઓ જ રહ્યા.’ આ બંને વિધાન જોઈએ તો તેમાં ઉછીનું માંગનારા ‘ગીધ’ ને ઉછીનું આપનારા ‘ટ્રસ્ટી’ એવી જે ઉપમા પ્રયોજી છે તેમાં વ્યક્ત થતો કટાક્ષ સમજી શકાય છે.

‘અમે પૂર્ણ પરિગ્રહી જ નહિ પણ બેવડા પરિગ્રહવાળા થઈ ગયા છીએ.’ - વાક્યમાં લેખકે વ્યક્ત કરેલ કરુણ હાસ્યવિનોદ ઉજાગર થાય છે. તો વળી, ‘સંચો તો અસલ બ્રિટિશ બનાવટનો હતો, પણ મેનાબહેનનો હાથ જાપાનીઝ ખરો!’ વાક્યમાં કટાક્ષમય હાસ્ય ખૂબ સહજ રીતે અભિવ્યક્ત થાય છે.

શિક્ષક-પ્રવૃત્તિ

- ‘હાસ્ય-જીવન સંજીવની’ વિષય પર નિબંધ તૈયાર કરાવો.
- ‘ઉછીનો વ્યવહાર : યોગ્ય કે અયોગ્ય?’ વિષય પર વર્ગખંડમાં જૂથચર્ચા કરો.
- શાહબુદ્દીન રાઠોડકૃત ‘વનેચંદનો વરઘોડો’ કેસેટ-સીડી વિદ્યાર્થીઓને સંભળાવો.

